

ТЕМА 7. МЕТОДИ І ТЕХНОЛОГІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОАУДИТУ: СУТЬ І ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СИТУАЦІЄЮ, СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СИТУАЦІЄЮ. УЧАСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ

1. Поняття екологічного аудиту, його місце в системі екологічної оцінки
2. Процедура проведення екологічного аудиту. Методи і технології проведення екологічного аудиту.

1. Поняття екологічного аудиту, його місце в системі екологічної оцінки

Одним із дієвих інструментів підвищення еколого-економічної обґрунтованості і ефективності діяльності суб'єктів господарювання є екологічний аудит.

Аналіз міжнародного досвіду з питань екологічного аудиту свідчить про широке застосування цього інструменту в економічно розвинутих країнах, починаючи з 70-х років минулого сторіччя, в якості засобу отримання і оцінки екологічної інформації про підприємство з метою зниження рівня ризику для навколишнього середовища і здоров'я населення. До початку 90-х років багато комерційних банків стали використовувати екологічний аудит для попередження ризику неплатежів за позичками своїх позичальників та банкрутства у зв'язку з їх діяльністю у сфері навколишнього середовища. У ряді країн, починаючи з 90-х років, прийняті національні стандарти, які регламентують діяльність у сфері екологічного менеджменту та аудиту, серед них британський стандарт BS 7750 Інституту стандартів Великої Британії, стандарт CSAZ 750-94 Канадської асоціації стандартів, стандарти з екологічного аудиту та управління у сфері охорони навколишнього природного середовища Міжнародної організації стандартів – ISO 14000.

За кордоном екоаудит здійснюється спеціальними фірмами, які всебічно вивчають діяльність підприємства, починаючи з історії його розвитку. Він спрямований не тільки на оцінку екологічного стану підприємства і виявлення відхилень його діяльності від законодавчо встановлених нормативів. У перелік його компетенцій входить аналіз використовуваних підприємством технологій, стану справ у фінансово-економічній сфері з метою збільшення прибутку і зменшення ризику можливих штрафів у разі порушення екологічного законодавства. Екоаудит оцінює еколого-економічну діяльність з позиції інтересів самого підприємства, тим самим підвищуючи його конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість. Так, Світовий банк та Європейський банк реконструкції і розвитку використовують екологічний аудит для оцінки діяльності компаній, які ними фінансуються. Рішення цих банків про виділення інвестицій приймається з урахуванням дотримання вимог екоаудиту.

На відміну від закордонних країн, в яких екологічний аудит став реальним інструментом екологічного управління, для України процес його становлення тільки починається.

Широке впровадження екологічного менеджменту й екологічного аудита обумовлено двома основними причинами:

- 1) екологічні показники стають усе більш вагомим фактором конкурентної боротьби;
- 2) підсилюються економічні й адміністративні санкції за порушення вимог законодавства в області охорони навколишнього середовища й екологічних стандартів.

Інтеграційні процеси, що розвиваються в Україні, а також зацікавленість у фінансуванні різноманітних проектів іноземними інвесторами, вимагає застосування загальноприйнятих у світовій практиці екологічних процедур.

Аудит, як елемент забезпечення прав власності, надзвичайно важливий для економіки, тому що дозволяє зменшити інформаційний і комерційний ризик, зв'язаний із прийняттям управлінських рішень з метою розробки рекомендацій з ефективного використання ресурсів в області природокористування й охорони навколишнього середовища.

Застосування екологічного аудита як інструмента забезпечення сприятливого екологічного клімату є одним із пріоритетних напрямків діяльності Міністерства охорони навколишнього середовища України.

Реальним поштовхом для розвитку екоаудиту в нашій державі стало його законодавче закріплення у червні 2004 року Законом України "Про екологічний аудит" №1862-IV, згідно якого **екологічний аудит** – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта

екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідальності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України та іншим критеріям екологічного аудиту.

Мета його проведення полягає в забезпеченні додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності.

До переліку **основних завдань екологічного аудиту** відносяться такі:

збір достовірної інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності об'єкта екологічного аудиту та формування на її основі висновку екологічного аудиту;

оцінка впливу діяльності об'єкта екологічного аудиту на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей і якість природних ресурсів;

визначення ступеня екологічного ризику і безпеки здійснюваної діяльності з метою його зниження для суб'єктів господарювання, страхових та фінансово-кредитних установ;

встановлення відповідності об'єктів екоаудиту вимогам екологічного законодавства, санітарним нормам, будівельним нормам і правилам;

оцінка ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються для охорони навколишнього природного середовища на об'єкті екологічного аудиту;

підготовка об'єктивних і обґрунтованих еколого-економічних рекомендацій і заходів на замовлення суб'єктів господарювання щодо регулюванні своєї екологічної діяльності.

Стратегічні задачі екологічного аудиту лежать у сфері обґрунтування проєкологічної стратегії підприємства (його політики) відповідно до плану розвитку на підставі даних, отриманих у процесі аудиту.

Об'єктами екологічного аудиту є:

- підприємства, установи й організації, їхні філії і представництва або об'єднання, окремі виробництва, інші господарські об'єкти;
- системи екологічного управління;
- інші об'єкти, передбачені законом.

Екологічний аудит може проводитися у відношенні підприємств, установ і організацій, їхніх філій і представництв або об'єднань, окремих виробництв, інших об'єктів у цілому або по окремих видах їхньої діяльності.

Суб'єктами екологічного аудита є:

- замовники;
- виконавці екологічного аудиту.

У випадку проведення обов'язкового екологічного аудиту, замовником якого є зацікавлені органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суб'єктами екологічного аудиту також є керівники або власники об'єктів екологічного аудиту.

Замовниками екологічного аудиту можуть бути зацікавлені центральні і місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші юридичні, а також фізичні особи.

Виконавцем екологічного аудиту може бути юридична або фізична особа (екологічний аудитор), кваліфікована для здійснення екологічного аудиту відповідно до вимог Закону.

Основні принципи, що забезпечують ефективність екологічного аудиту, можна підрозділити на **професійно-етичні** (1) і **методологічні** (2):

1) об'єктивність екоаудиторів:

– незалежність від керівництва об'єкта аудиту, замовника, а також керівництва організації, що здійснює аудит;

– компетентність у питаннях охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування, а також специфіки об'єкта аудиту, що підтверджується наявністю відповідних документів;

– збереження конфіденційності одержуваної в процесі аудиту інформації, її нерозголошення;

– відповідальність за проведення екоаудиту в межах, установлених законодавством України;

2) планування процедури аудиту:

– доцільність вибору методики і технології аудиту;

– визначення критеріїв істотності і вірогідності;

– аналіз інформації і формування висновків;

– взаємодія аудиторів;

– інформування керівництва підприємства про результати й ін.

Згідно чинного законодавства екологічний аудит в Україні може бути добровільним чи обов'язковим. **Добровільний аудит** здійснюється стосовно будь-яких об'єктів екологічного аудиту (підприємств, установ, організацій, окремих виробництв, інших господарських об'єктів; систем екологічного управління) на замовлення заінтересованого суб'єкта за згодою керівника чи власника об'єкта аудиту. **Обов'язковий екологічний аудит** здійснюється на замовлення заінтересованих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Проведення екологічного **аудиту є обов'язковим** у випадках банкрутства, приватизації, передачі в концесію об'єктів державної та комунальної власності, передачі або придбання в державну чи комунальну власність підприємств, що здійснюють небезпечні види діяльності, екологічного страхування, при створенні спільних підприємств, надання підприємствам безповоротної допомоги з державних екологічних фондів, одержання чи подовження підприємству ліцензії на експлуатацію екологічно небезпечних об'єктів, інших випадках, передбачених законом.

Екологічний аудит поділяється на **внутрішній**, який проводиться на замовлення власника об'єкта аудиту чи органу, уповноваженого на управління ним, та **зовнішній**, що проводиться на замовлення інших заінтересованих суб'єктів.

Поряд із внутрішнім аудитом, за кордоном часто проводиться цільовий екоаудит, який аналізує вплив на навколишнє середовище і включає оцінку аварій, інвентаризацію устаткування, оцінку потенційного ризику, оцінку стану НПС.

ЕА, спрямований на оцінку аварій, полягає в ідентифікації підприємств – можливих джерел аварій, вивчення якісного і кількісного впливу можливих аварій на стан НПС, підготовку відповідних рекомендацій.

Екологічний аудит устаткування спрямований на інвентаризацію природоохоронного устаткування і його використання.

Екологічний аудит територій спрямований на 1) оцінку природно-ресурсного потенціалу конкретних земельних ділянок та інших природних ресурсів; виявлення негативних природних і техногенних процесів; 2) визначення видів і оцінку рівнів техногенного впливу на НПС з метою виявлення пріоритетів, конкретних дій і джерел фінансування екологічного оздоровлення забруднених територій, а також реальної ціни земельної ділянки у разі зміни її власника.

Класифікація екологічного аудиту за окремими ознаками приведена в табл. 7.1.

Таблиця 7.1 – Класифікація екологічного аудиту за окремими ознаками

Ознака	Вид екологічного аудиту
Суб'єкт аудиту (користувач)	– зовнішній
	– внутрішній
Законодавчі вимоги	– обов'язковий
	– добровільний
Об'єкт аудиту	– екоаудит виробничих об'єктів
	– екоаудит проектної документації
	– екоаудит системи управління тощо
Рівень екоаудиту	– державні структури
	– транснаціональні корпорації
	– галузь (вид діяльності)
	– територія (регіон)
За характером	– підприємство
	– підтверджуючий
	– системно-орієнтований
Обсяг аудиту	– ризиковий
	– комплексний

	– тематичний
Час здійснення	– первинний
	– повторний
Періодичність	– періодичний
	– неперіодичний
Наявність аудиторського висновку	– атестований
	– неатестований (екологічний консалтинг)

2. Процедура проведення екологічного аудиту. Методи і технології проведення екологічного аудиту.

Аудит будь-якого об'єкту (виробничої площадки, проектної документації, системи екологічного управління, енерго- чи водопостачання) здійснюється у відповідності до розробленої програми. При цьому процедура проведення екологічного аудиту типова для основних його видів (табл. 7.2).

Таблиця 7.2 – Процедура проведення екологічного аудиту

Змістовний етап	Організаційний етап	Дії
Уточнення цілей та умов проведення екологічного аудиту	Етап підготовчих робіт	Уточнення цілі і визначення організаційних умов екоаудиту (ЕА). Визначення об'єктів ЕА. Збір даних про об'єкт ЕА.
	Планування програми	Визначення / вибір критеріїв, використовуваних при ЕА. Попередній відбір методик для використання в ході проведення ЕА.
Виявлення і ранжування проблем за пріоритетом	Основний етап	<u>По відношенню до впливів на навколишнє середовище, системи екологічного управління, готовності до аварійних ситуацій тощо:</u> Збір та аналіз даних, документування результатів аудиту. Виявлення впливів на навколишнє середовище і проблем, які викликають чи можуть викликати вплив на навколишнє середовище. Оцінка значимості і ранжування проблем за пріоритетністю.
Виокремлення причин, які викликають проблеми		Виділення та аналіз причин виникнення пріоритетних проблем, які викликають чи можуть викликати вплив на навколишнє середовище.
Пошук рішень		Пошук шляхів вирішення пріоритетних проблем: заходів із запобігання і зменшення впливів, компенсаторних заходів, технологічних і організаційних рішень.
Вибір найкращих варіантів		Підготовка стислого звіту, обговорення проміжних результатів з керівництвом підприємства.
		Вибір альтернатив та найбільш ефективних заходів запобігання, зменшення і/або компенсації впливів.
Розробка програми впровадження і контролю виконання рішень	Заключний етап	Розробка рекомендацій з використання обраних технічних і організаційних рішень. Розробка показників оцінки результативності і/або критеріїв впровадження обраних рішень. Підготовка аудиторського звіту. Рішення замовника про реалізацію рекомендацій ЕА.
Затвердження рішень		
Управління реалізацією рішень	Використання матеріалів програми ЕА	Впровадження рекомендацій ЕА. Виробничий екологічний контроль і моніторинг в рамках системи екологічного управління.

Перевірка ефективності рішень	Періодичне проведення ЕА. Державний екологічний контроль, суспільний екологічний контроль.
-------------------------------	---

Екологічний консалтинг – надання консультативних послуг аудитором з питань екології, куди входять:

- передпроектне обстеження земельних ділянок, родовищ тощо з підготовкою висновків про існуючі чи можливі екологічні проблеми території;
- екологічна оцінка існуючих чи проєктованих технологій;
- оцінка ефективності природоохоронних заходів;
- допомога при підготовці екологічної сертифікації виробничих об'єктів і території;
- допомога в підготовці екологічної заяви і угод з екологічного страхування, розробці планів запобігання чи зменшення екологічних ризиків;
- обґрунтування застосування природоохоронних заходів.

Законодавча та нормативна база проведення екологічного аудиту

Стандарти ISO серії 14000 встановлюють загальні вимоги до побудови системи управління навколишнім середовищем (ISO 14001, ISO 14004) та до аудиту цих систем, у тому числі до екологічного аудиту.

Разом з тим повинні бути чітко нормовані екологічні характеристики об'єктів впливу (повітря, води, ґрунту, флори, фауни, тощо), відповідні методи та засоби контролю їх стану (вимірювань, випробувань, аналізу), а також регламентовані всі процедури оцінювання та підтвердження відповідності стану об'єктів впливу, елементів системи управління нормованим чи регламентованим вимогам.

Усе це вимагає створення сучасної нормативної бази щодо якості об'єктів впливу, правил та процедур сертифікації систем управління навколишнім середовищем, правил та процедур проведення екологічного аудиту, акредитації відповідних органів з сертифікації, органів з атестації аудиторів та інших експертів.

У зв'язку з цим необхідно узгодити чинні в Україні нормативні вимоги:

- з вимогами стандартів ISO щодо якості повітря, води, ґрунтів, а також щодо методів контролю якості;
- з настановами ISO, Директивами ЄС щодо вимог до органів сертифікації, атестації, акредитації;
- з правилами ISO (Настанова 64) з включення екологічних вимог до стандартів на продукцію (послуги);
- з вимогами нормативних документів міжнародних та європейських організацій щодо класифікації, визначення характеристик, правил поводження з небезпечними та іншими відходами (за видами економічної діяльності, природними явищами) та контролю їх параметрів.

Доцільно також якнайширше застосовувати метод прямого впровадження міжнародних та європейських стандартів для об'єктів стандартизації. Загальні кваліфікаційні вимоги до аудиторів та правил їх діяльності вказані в стандартах ISO 14010, ISO 14011, ISO 14012. Для створення базового складу менеджерів, аналітиків, проєктантів та аудиторів потрібно організувати їх підготовку на базі найбільш підготовленої до цієї діяльності установи з залученням до цього авторитетних висококваліфікованих фахівців. Для цього потрібно:

- розробити та затвердити комплекс навчальних програм та планів;
- розробити посібники, довідники, відеофільми, інші навчальні засоби;
- встановити правила відбору кандидатів, форму та засоби стимулювання підготовки, підвищення кваліфікації (чи перекваліфікації). Стажування фахівців доцільно проводити на підприємствах, що впроваджують екологічний аудит, у зарубіжних органах з сертифікації, у консультативних фірмах.

Підготовка аудиту

План аудиту. Розроблений план аудиту повинен бути гнучким для того, щоб уможливити внесення істотних змін на основі інформації, зібраної в ході аудиту і забезпечити можливість ефективного використання ресурсів. План повинен включати:

- а) мету і сферу поширення аудиту;

- б) критерії аудиту;
- в) ідентифікацію підрозділів і функцій об'єктів, що підлягають аудиту;
- г) ідентифікацію посад і/чи функцій окремих осіб у рамках організаційної структури об'єкту аудиту;
- д) ідентифікацію елементів об'єкту аудиту, що вважаються пріоритетними при проведенні аудиту;
- е) методики проведення аудиту елементів об'єкту аудиту з обліком його організаційної структури;
- ж) робочу мову і мову, на якій складається звіт про аудит; и) ідентифікацію документів, на які посилаються;
- к) запланований час і тривалість виконання основних функцій у рамках процесу аудиту; л) дату і місце проведення аудиту; м) ідентифікацію членів аудиторської групи;
- н) графік проведення засідань за участю керівництва об'єкту аудиту; п) вимоги конфіденційності;
- р) зміст і форму представлення звіту, заплановані дати випуску і поширення звіту про аудит; с) вимоги до збереження документів.

У випадку, якщо об'єкт аудиту заперечує деякі пункти плану аудиту, то такі заперечення повинні бути доведені до відома ведучого аудитора. Вони повинні бути усунуті шляхом консультацій між ведучим аудитором, об'єктом аудиту і замовником до початку аудиту. План аудиту повинен бути погоджений зацікавленими сторонами до (чи під час) проведення аудита.

Предмет екоаудиту – встановлена екологічна діяльність, захід, умова, система управління навколишнім середовищем і(чи) інформація з цих питань.

Критерії, доказ та дані екоаудиту – політика, практика, методики, вимоги, керуючись якими аудитор зіставляє зібрані під час аудиту докази щодо предмета аудиту.

До вимог можуть відноситися, але не обмежуватися ними, вимоги стандартів, провідних указівок, встановлені організаційні вимоги, а також вимоги законодавчих і(чи) нормативних актів.

Доказом аудиту є інформація, протоколи, інші констатації фактів, що можуть бути перевірені. Доказ аудиту, що може бути якісним чи кількісним, використовується аудитором для визначення того, чи задовольняються критерії аудита. Доказ аудиту, як правило, збирається шляхом інтерв'ю, вивчення документів, спостереженням за діяльністю і її умовами, одержання наявних даних результатів вимірів і (чи) іспитів, іншими способами в рамках сфери поширення аудита.

Дані аудиту – це результати оцінювання зібраних доказів аудита, зіставлені з зібраними критеріями аудита. Дані аудиту є основою звіту про аудит.

Робочі документи. До робочих документів, що потребуються для спрощення виконуваних аудитором досліджень, можуть відноситися:

- а) форми для документування доказів і даних аудиту;
- б) методики і переліки контрольних питань, що повинні використовуватися для оцінювання елементів системи;
- в) протоколи засідань.

Робочі документи повинні зберігатися, щонайменше, до завершення аудиту, а ті, котрі містять конфіденційну чи приватну інформацію, повинні бути належним чином захищені членами аудиторської групи від несанкціонованого доступу.

Аудиторська група – група аудиторів чи один аудитор, призначені для здійснення визначеного екоаудиту. Один аудитор зі складу аудиторської групи виконує функцію ведучого (головного) аудитора.

Процес вибору членів до складу аудиторської групи повинний забезпечувати гарантію того, що вони володіють усіма теоретичними знаннями і практичним досвідом, необхідними для проведення аудиту. При цьому повинне бути враховане наступне:

- а) кваліфікаційні вимоги, встановлені в ДСТУ ISO 14012;
 - б) вид організації, процесів, діяльності і функцій, що підлягають аудиту;
 - в) кількість членів аудиторської групи, їхній рівень володіння мовою і компетентність;
 - г) будь-яке потенційно можливе зіткнення інтересів між членами аудиторської групи й об'єктом аудиту;
 - д) вимоги замовників, а також органів по сертифікації/реєстрації й акредитації.
- До складу аудиторської групи також можуть входити технічні експерти й аудитори-стажисти на підставах, прийнятних для замовника, об'єкту аудиту і ведучого аудитора.

Ведучий аудитор з екології – особа, кваліфікована для здійснення екологічних аудитів і виконання відповідних функцій управління.

Кваліфікаційні вимоги до ведучого аудитора з екології викладені в ДСТУ ISO 14012.

Ведучий аудитор відповідає за забезпечення ефективного і результативного проведення і завершення аудиту в рамках сфери поширення та плану аудиту, погоджених із замовником.

Крім того відповідальність і діяльність ведучого аудитора повинні охоплювати:

а) проведення консультацій із замовником і об'єктом аудиту, якщо це доречно, при визначенні критеріїв і сфери аудиту;

б) одержання відповідної вихідної інформації, необхідної для виконання задач аудиту, таких як докладні зведення про види діяльності об'єкта аудиту, продукції, послуг, місцезнаходження і безпосереднього оточення, а також докладні зведення про попередні аудити;

в) визначення рівня можливостей дотримання вимог до екологічного аудиту, встановлених у ДСТУ ISO 14010;

г) формування аудиторської групи, з врахуванням потенційно можливих зіткнень інтересів і необхідності узгодження її складу з замовником;

д) керівництво діяльністю аудиторської групи відповідно до провідних указівок ДСТУ ISO 14010 і сучасним стандартам;

е) розробку плану аудиту з належною консультацією з замовником, об'єктом аудиту і членами аудиторської групи;

ж) представлення остаточного плану аудиту аудиторській групі, об'єкту аудиту і замовнику;

и) координацію розробки робочих документів, деталізованих методик і

інструктаж аудиторської групи; к) сприяння рішенню будь-яких проблем, що виникають при здійсненні аудиту; л) установлення випадків, коли досягнення цілей стає неможливим, і

повідомлення замовника й об'єкта аудиту про відповідні обставини; м) представлення інтересів аудиторської групи на нарадах з об'єктом

аудиту до, під час і після аудиту; н) оперативне повідомлення об'єкта аудиту про дані аудиту, що свідчать

про істотні невідповідності;

п) представлення чітких і обґрунтованих звітів про аудит замовнику в термін, погоджений у рамках плану аудиту;

р) підготовку рекомендацій з удосконалення системи управління навколишнім середовищем, якщо це погоджено в рамках сфери поширення аудиту.

Аудитор з екології – особа, кваліфікована для здійснення екологічних аудитів.

Кваліфікаційні вимоги до аудитора з екології викладені в ДСТУ ISO 14012. Відповідальність і діяльність аудитора повинні охоплювати:

а) виконання вказівок ведучого аудитора і підтримку його діяльності;

б) планування, об'єктивне, ефективне і результативне виконання дорученого завдання в рамках сфери поширення аудиту;

в) збір і аналіз відповідних і достатніх доказів аудиту для одержання даних аудиту і формулювання висновків аудиту;

г) розробку робочих документів під керівництвом ведучого аудитора;

д) документальне оформлення, індивідуальне отриманих даних аудиту;

е) надійне збереження документів, пов'язаних з аудитом, і повернення цих документів за вимогою;

ж) надання допомоги в складанні звіту про аудит.

Належні професійні якості екоаудиторів. При проведенні екологічного аудиту аудитор повинні виявляти передбачливість, старанність, уміння і розважливість, очікувані від будь-якого аудитора в подібних обставинах.

Відносини між членами аудиторської групи і замовником повинні ґрунтуватися на конфіденційності й обачності. Якщо інше не передбачено законом, то члени аудиторської групи не повинні розголошувати інформацію чи документи, отримані під час аудиту, чи передавати підсумковий звіт будь-якій третій стороні без чітко вираженої згоди з боку замовника і, якщо це доречно, згоди з боку об'єкта аудиту. Аудитор повинен дотримуватись методики щодо забезпеченню якості аудиту.

Розподіл обов'язків між членами аудиторської групи. За кожним членом аудиторської групи повинні бути закріплені визначені елементи, функції чи види робіт, і йому повинні бути представлені

інструкції щодо методик аудиту, яких необхідно дотримуватись. Такий розподіл обов'язків повинен здійснювати ведучий аудитор, проводячи консультацію з тими членами аудиторської групи, яких це стосується. В ході аудиту ведучий аудитор може вносити зміни в існуючий розподіл завдань для забезпечення оптимальної реалізації цілей аудиту.

Технічний експерт – особа, що здійснює конкретну допомогу аудиторській групі, використовуючи власні знання чи досвід, але не бере участь у її діяльності як аудитор.

Замовник – організація, що доручає здійснення аудиту. Замовником може бути сам об'єкт аудиту, чи будь-яка інша організація, що має на це встановлене законом чи нормативним актом право, та право доручати здійснення аудиту іншій організації на контрактних умовах.

Відповідальність і діяльність замовника повинні охоплювати:

- а) визначення потреби в аудиті;
- б) встановлення і підтримка зв'язків з об'єктом аудиту для сприяння його всебічному співробітництву під час аудиту, організацію початку процесу аудиту;
- в) визначення цілей аудиту;
- г) вибір ведучого аудитора чи організації-виконавця аудиту і, якщо це доречно, схвалення складу аудиторської групи;
- д) надання відповідних повноважень і ресурсів для проведення аудиту;
- е) проведення консультацій з ведучим аудитором з метою визначення сфери поширення аудиту;
- ж) схвалення критеріїв аудиту системи; и) схвалення плану аудиту;
- к) прийом звіту про аудит і визначення порядку його поширення.

Відповідальність і діяльність об'єкта аудиту повинні охоплювати:

- а) належне інформування працівників про цілі і сферу поширення аудиту;
- б) надання засобів, необхідних аудиторській групі, з метою забезпечення ефективності і результативності процесу аудиту;
- в) призначення відповідального і компетентного персоналу для допомоги членам аудиторської групи, виконання ролі супровідних осіб на місцях аудиту, а також для забезпечення ознайомлення членів аудиторської групи з діючими в організації вимогами щодо охорони здоров'я, безпеки й іншими відповідними вимогами;
- г) забезпечення доступу до засобів, персоналу, що надає інформацію і протоколів на прохання аудиторів;
- д) співробітництво з аудиторською групою для забезпечення можливості досягнення мети аудиту;
- е) одержання копії звіту про аудит, якщо тільки немає спеціального заперечення з боку замовника.

Методичні принципи екологічного аудиту

У широкому розумінні екоаудит є незалежним оглядом в інтересах виробника (власника) і держави ефективності управління природокористуванням. У цьому зв'язку мета проведення аудиту залежить від його типу: фінансовий, технічний, енергетичний, управлінський тощо. Головні завдання аудиту -збір достовірної вихідної інформації про виробничу і господарську діяльність об'єкта і формулювання на цій основі висновків про його реальний екологічний стан.

До основних принципів, якими варто керуватися при господарській діяльності, що спричиняє чи здатна спричинити негативний вплив на стан навколишнього середовища, поряд з охороною життя і здоров'ям людини, відносяться забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів і недопущення необоротних наслідків для навколишнього середовища.

Для законодавства характерні заборонні і зобов'язуючі норми, що визначають екологічні вимоги до господарської чи іншої діяльності, компенсаційні, а також заохочувальні норми. Таким чином, гармонізація відносин у сфері взаємодії економіки і стану навколишнього середовища забезпечуються шляхом формування екологічних вимог, запропонованих до джерел шкідливого впливу на навколишнє природне середовище та еколого-економічне регулювання господарської діяльності.

При цьому, з огляду на процедури впровадження ЕА, важливо визначити понятійний апарат, критерії і методичні принципи його застосування. Як критерії ЕА можна виділити кількісні чи якісні показники (ознаки), засновані на місцевих, регіональних, національних чи міжнародних екологічних вимогах і встановлюваних в залежності від цілей і завдань ЕА.

З іншого боку, принципи, що регулюють ЕА, можна підрозділити на дві основні групи:

- принципи професійної етики;
- методологічні принципи.

Принципи професійної етики є обов'язковими для дотримання у всіх випадках проведення екоаудиту, у той же час методологічні принципи можуть в окремих випадках мати рекомендаційний характер. Серед таких принципів слід відзначити; незалежність, об'єктивність, компетентність, конфіденційність і доброзичливість.

Методологічні принципи ЕА охоплюють такі основні його складові, як: планування екоаудиту, обґрунтованість оцінки значимості екоаудиторських свідчень, а також систем внутрішнього контролю; доцільність вибору методики і техніки екоаудиту, визначення критеріїв вірогідності; дотримання методик оцінки ризику і вибір даних; аналіз інформації і формування висновків; відповідальність за висновки; дотримання порядку документального оформлення; повне інформування клієнта щодо якості роботи екоаудитора та ін.

Очевидно, що екоаудитору повинно бути властиве безпристрасне ставлення до об'єкта перевірки і відсутність упередженості при формулюванні думки, тобто екоаудитор повинний бути об'єктивним. Одним з факторів забезпечення умов об'єктивності є незалежність екологічної перевірки. Другим таким фактором є умова відсутності матеріальної зацікавленості оцінювача в результатах діяльності суб'єкта, що перевіряється.

Серед важливих принципів проведення процедури екоаудиту є конфіденційність інформації. Іншими словами, екоаудитор повинний дотримуватись суворої конфіденційності щодо інформації, отриманої в процесі проведення екоаудиту. Ніяка інформація не може бути розголошена без спеціального дозволу клієнта. Винятком з даного правила є обов'язок екоаудитора (екоаудиторської фірми) надати інформацію (документацію) за рішенням судових органів чи за санкцією прокурора.

Таким чином, основними принципами ЕА, використовуваними при розробці і реалізації екоаудиторських програм, є:

- конфіденційність, компетентність, незалежність, об'єктивність аудиторської організації;
- сполучення добровільних і обов'язкових форм екологічного аудитування (при перевазі добровільних форм);
- ринкове регулювання аудиторської діяльності, надання замовнику послуг екологічного консалтингу;
- забезпечення реалізації програми екоаудиту підприємства для цілей ефективності управління виробництвом і збереження якості навколишнього природного середовища;
- визначення ступеня відповідності систем управління охороною навколишнього середовища законодавчим і нормативно-правовим вимогам;
- визначення резервів і не використаних можливостей діяльності підприємства.

Цілі аудитування визначаються в залежності від:

- а) діючого економічного механізму охорони навколишнього середовища;
- б) екологічної політики господарського суб'єкта;
- в) коротко- і довгострокових потреб управлінського персоналу господарського суб'єкта.

При цьому визначаються організаційні, функціональні, територіальні і нормативно-правові межі програми ЕА. Наприклад, організаційні межі програми ЕА - конкретні підрозділи, виробництва, об'єкти, функції, системи, що підлягають аудитуванню. Функціональні межі програми ЕА -перелік факторів впливу на навколишнє середовище і перелік джерел впливу, класифікація відходів, а також характеристика систем екологічного контролю і управління.

У свою чергу територіальні межі програми ЕА включають опис промислового майданчика, екологічної ситуації на суміжній території, регіональної екологічної ситуації, а також перелік екологічних вимог і обмежень.

Головні завдання аудита - збір достовірної інформації про виробничу діяльність об'єкта і формулювання на цій основі висновків про його реальний екологічний стан (відходи, витрати, екологічна чистота технологій, продукції тощо). Таким чином* аудит повинний бути організований таким чином, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності об'єкта, який перевіряється, по всьому його »життєвому циклу».

Сутність специфіки ЕА складається з необхідності проведення екоаудиту для забезпечення потреби користувачів в інформації про екологічний стан об'єкта господарювання. При цьому користувачами інформації про екологічний стан об'єкта господарювання можуть бути власник об'єкта

господарювання чи інші юридичні і фізичні особи, що мають матеріальну зацікавленість у результатах господарсько-фінансової діяльності цього об'єкта. Принциповим є те, що аудитор несе відповідальність тільки за свої висновки і не відповідає за стан господарсько-фінансової звітності даного об'єкта.

Крім основної задачі ЕА може вирішувати і ряд функціональних завдань. До них, зокрема, відносяться задачі коригування, оперативного контролю, визначення стратегічних цілей аудитування об'єкта. Так, задачі коригувань передбачають, що у випадку, якщо за результатами проведеного аудиту були зроблені негативні висновки, аудитор може за бажанням клієнта видати рекомендації для виправлення виявлених недоліків. У задачі коригування не входить безпосереднє виправлення недоліків самим аудитором.

Задача оперативного контролю передбачає проведення перманентного екоаудиту, тобто систематичного контролю безпосередньо у процесі діяльності об'єкта для запобігання помилок і вибір оптимальних варіантів рішень. Дана діяльність на основі інформації, отриманої в процесі аудиту, зводиться до вироблення рекомендацій, оптимальних рішень, а також до надання варіантів альтернативних рішень.

Стратегічні задачі ЕА виявляються в обґрунтуванні оптимальної пропозиції чи альтернативної стратегії і програми розвитку будь-якого аспекту чи виду діяльності на основі даних, отриманих у процесі аудиту. Мова йде про посилення позиції фірми на ринку, зміцнення її конкурентоспроможності з урахуванням екологічних факторів і т.д. Слід зазначити, що ЕА проводиться аудитором, які не є власниками, засновниками, акціонерами, керівниками й іншими посадовими особами господарського суб'єкта (об'єкта ЕА). Тим самим договірні зобов'язання розриваються при розкритті обставин, що виключають можливість проведення ЕА, з відшкодуванням замовнику всіх завданих йому витрат.

У методичному плані важливе значення має задача дослідження, аналізу і зіставлення спільності та відмінності екологічного аудиту і таких інструментів управління в сфері охорони навколишнього середовища, як:

- екологічний контроль;
- екологічна експертиза й оцінка впливу на навколишнє середовище;
- екологічний моніторинг та ін.

Необхідно враховувати, що дане питання в теоретичному аспекті пророблене недостатньо і потребує свого наукового обґрунтування. Так, відповідно до сформованої практики в інвестиційному процесі більше задіяна державна екологічна експертиза. Такий порядок, зокрема, визначений Законом України «Про екологічну експертизу». Але її функції обмежені законодавчими положеннями - у межах висновків, що визначають, встановлюють чи оцінюють відхилення від вимог і норм екологічного права. Це, в основному, функції дозволу на реалізацію інвестиційних програм, проектів і господарських рішень. Інші функції пов'язані з процедурою ЕА. Вони є не тільки оцінними, але і рекомендаційними. Тобто, екоаудит не тільки представляє висновки про можливі негативні впливи на навколишнє середовище, стан екологічної безпеки, але й оцінює ступінь ризику, представляє кваліфіковані рекомендації щодо заходів, які необхідно враховувати при проектуванні чи будівництві, оцінює їхню вартість.

Таким чином, законодавство України в сфері охорони навколишнього середовища передбачає регулювання впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище за допомогою таких інструментів як проведення ОВНС, екологічної експертизи, екологічного контролю й екологічного моніторингу. У сукупності ці заходи, які регулюються, охоплюють всі етапи господарювання: від планування означеної діяльності до її припинення (включаючи ліквідацію об'єктів) і цикл робіт з відновлення якості природного середовища.

Законодавство України визначає екологічну експертизу як встановлення відповідності господарської та іншої діяльності, яка відповідає екологічним вимогам і визначенням допустимості реалізації об'єкта екологічної експертизи з метою попередження можливих несприятливих впливів цієї діяльності на навколишнє середовище і пов'язаних з ними соціальних, економічних і інших наслідків. Тим самим екологічна експертиза ґрунтується на принципах:

- презумпції потенційної екологічної небезпеки будь-якої господарської й іншої діяльності;
- обов'язковості проведення державної екологічної експертизи до прийняття рішень про реалізацію об'єкта екологічної експертизи;
- комплексності оцінки впливу на навколишнє природне середовище господарської й іншої діяльності і його наслідків;
- обов'язковості врахування вимог екологічної безпеки при проведенні екологічної експертизи;

- достовірності і повноти інформації, що представляється на екологічну експертизу;
- незалежності експертів при здійсненні ними своїх повноважень в сфері екологічної експертизи;
- наукової обґрунтованості, об'єктивності і законності висновків екологічної експертизи;
- гласності, участі громадських організацій і врахуванні громадської думки;
- відповідальності учасників екологічної експертизи і зацікавлених осіб за її проведення і якість.

ЕА може також використовуватися при проведенні екологічної експертизи як засіб одержання достовірної екологічної інформації. Таким чином, ЕА відрізняється своєю комплексністю з виконання дослідницьких і інжинірингових процедур. Він застосовується значною мірою на передінвестиційній стадії. Але також може ефективно використовуватися при розробці програм реструктуризації для аудитування підприємств, що виводяться з експлуатації. Для складних інвестиційних програмі проектів екологічний аудит може проводитися до процедури екологічної експертизи. Це можна порівняти з фінансовим аудитом, який великі фірми здійснюють перед перевіркою своєї фінансової діяльності податковою інспекцією.

Таким чином, об'єктами екологічного аудиту в даному випадку можуть бути будь-які види інвестиційної, господарської чи адміністративної діяльності, яка може негативно впливати на стан навколишнього середовища і здоров'я населення, зокрема:

- інвестиційні і приватизаційні програми і проекти розвитку підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, діяльність яких пов'язана з екологічним ризиком для навколишнього середовища і здоров'я населення;
- кредитні угоди, інвестиційні контракти, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього середовища і здоров'я населення;
- галузеві, місцеві господарські й адміністративні рішення, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів;
- екологічно небезпечні діючі об'єкти, системи, комплекси;
- об'єкти приватизації власності державних, муніципальних підприємств і організацій та ін.

При цьому як об'єкт ЕА можуть виступати підприємства, що впливають на навколишнє середовище, проекти планів і програм будівництва, реконструкції і ліквідації господарських об'єктів, окремі природні об'єкти, а також території адміністративних утворень із властивою їм господарською та іншою спеціалізацією.

Слід зазначити, що між процедурами ЕА та ОВНС мають місце як загальні підходи, так і істотні розходження. Цілком правомірно також говорити про застосування ЕА в процедурі ОВНС. Так, при ОВНС, що намічається до реалізації діяльності, першорядним фактором є реальний стан (якість) навколишнього природного середовища в районі здійснення наміченої діяльності. Очевидно, що як джерела інформації в цьому випадку виступають у першу чергу результати екологічного моніторингу навколишнього середовища, перевірка вірогідності яких може бути виконана в рамках ЕА (обґрунтованість основних характеристик і контролю, періодичність контрольних вимірів, забезпечення репрезентативності відібраних проб, дотримання вимог з забезпечення єдності вимірів, наявність і ефективність систем контролю якості і т.п.). При недостатності чи недостовірності цих результатів стан навколишнього середовища може бути охарактеризований із застосуванням розрахункових методів.

Поруч з розглянутими вище аспектами застосування ЕА в процедурі ОВНС проектів окремих об'єктів, він може використовуватися під час оцінки проектів розвитку територій і галузей народного господарства як засіб перевірки і підтвердження вірогідності екологічної інформації, необхідної для прийняття рішень.

Якщо ОВНС являє собою процес розробки й обґрунтування намічуваних видів діяльності з урахуванням позицій усіх зацікавлених сторін і здійснюється ініціатором цієї діяльності, то ЕА реалізується в процесі здійснюваної виробничої діяльності у відповідності до реальних результатів господарського суб'єкта.

Проведення програми ЕА в складі окремих етапів ОВНС може мати місце при розробці вихідних даних для заяви про вплив на навколишнє середовище, Декларації про безпеку промислового об'єкта, громадської екологічної експертизи. Метою в даному випадку є одержання об'єктивної інформації про екологічну безпеку на регіональному чи локальному рівнях із використанням незалежних джерел.

Положення про оцінку впливу на навколишнє середовище в Україні визначає ОВНС як процедуру врахування екологічних вимог законодавства країни при підготовці і прийнятті рішень про соціально-економічний розвиток суспільства. ОВНС є першою (початковою) ланкою ланцюжка природоохоронних дій при екологічній оцінці, яка намічається господарською чи іншою діяльністю.

Дана процедура відноситься до розряду заходів попереджувального характеру і здійснюється при підготовці наступних видів документації:

- 1) концепцій, програм (у тому числі інвестиційних) і планів галузевого і територіального соціально-економічного розвитку;
- 2) схем комплексного використання й охорони природних ресурсів;
- 3) містобудівної документації (генеральних планів, проектів, схем планування і т.д.);
- 4) документації по створенню нової техніки і технології, застосуванню нових матеріалів і речовин;
- 5) перед проектних обґрунтувань інвестицій у будівництво, техніко-економічних обґрунтувань і проектів будівництва нових, реконструкції, розширення і технічного переозброєння діючих господарських і інших об'єктів і комплексів.

Як основні завдання ОВНС розглядають:

- виявлення й аналіз усіх можливих наслідків впливу запланованої діяльності на навколишнє середовище;
- прогноз і оцінку можливих змін навколишнього середовища у випадку реалізації запланованої діяльності;
- передбачення і класифікацію за значимістю екологічних наслідків реалізації проекту запланованої діяльності;
- врахування у підготовчих рішеннях можливих наслідків їхнього здійснення.

На відміну від ОВНС предметом ЕА є не визначена, а вже реалізована діяльність. У рамках ЕА досліджуються тільки фактичні документально підтвержені дані. Практика експертних оцінок тут не припускається, а питання прогнозування не є предметом компетенції ЕА. Однак, незважаючи на настільки істотні відмінності, ЕА може використовуватися при екологічній оцінці різного роду проектів. В одних випадках він може застосовуватися самостійно, в інших - у сукупності з ОВНС. Прикладом самостійного застосування ЕА є оцінка екологічного ризику, пов'язаного з розширенням виробництва, коли досить засвідчити і проаналізувати фактичний вплив цього виробництва на навколишнє середовище. Спільне застосування ОВНС і ЕА може виявитися корисним, коли на великих діючих об'єктах планується розширення одних цехів і перепрофілювання інших. Вирішення питання про проведення ОВНС, ОВНС і ЕА чи тільки ЕА повинне прийматися в залежності від специфічних особливостей певної діяльності, природних умов і екологічної обстановки території.

Якщо державний екологічний контроль як діяльність спеціально уповноважених державних органів спрямований на забезпечення норм еколого-правової відповідальності в межах чинного законодавства, і є нормативно регламентованою діяльністю, то ЕА характеризується іншими принципами. Процедура ЕА не регламентується відповідними нормативними актами і не пов'язана з еколого-правовою відповідальністю господарських суб'єктів. Екоаудит розвивається як ліцензована підприємницька діяльність юридичних і фізичних осіб, яка має на меті забезпечити ефективний екологічний менеджмент на основі оцінки відповідності об'єктів аудита чинному законодавству.

Екологічний контроль розглядається як діяльність з перевірки виконання планів і заходів щодо охорони природи, раціонального використання природних ресурсів, оздоровлення навколишнього середовища, дотримання вимог екологічного права і нормативів якості навколишнього середовища. При цьому розрізняють державний, виробничий і громадський контроль. За своєю суттю державний екологічний контроль дуже близький до ЕА. Обидва види діяльності засновані на принципі незалежності від об'єкта, що перевіряється, і переслідують в основному ті самі цілі: в обох випадках виробляється аналіз результатів перевірки і готуються пропозиції з удосконалення природоохоронної діяльності.

Державний екологічний контроль здійснюється спеціально уповноваженими державними органами України в сфері охорони навколишнього середовища, а ЕА проводиться фізичними чи юридичними особами на підставі ліцензії на цей вид діяльності. Внаслідок різного статусу організацій, які здійснюють державний екологічний контроль і ЕА, працівники державних органів мають більш широкі повноваження. Закон

України «Про охорону навколишнього природного середовища» разом із правом проведення перевірок підприємств і організацій дозволяє посадовим особам державного екологічного контролю:

- видавати дозвіл на право викиду, скиду і розміщення шкідливих речовин;
- встановлювати (за узгодженням з органами санітарно-епідеміологічного нагляду) нормативи викидів, скидів шкідливих речовин стаціонарними джерелами забруднення навколишнього середовища;

- назначати державну екологічну експертизу, забезпечувати контроль за виконанням її висновку;
- вимагати усунення виявлених недоліків, давати в межах наданих прав вказівки чи висновки з розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, перепрофілювання, введення в експлуатацію чи закриття об'єктів;
- притягати у встановленому порядку винних осіб до адміністративної відповідальності, направляти матеріали про притягнення їх до дисциплінарної чи кримінальної відповідальності;
- пред'являти позови про відшкодування збитків, заподіяних навколишньому середовищу чи здоров'ю людини порушеннями законодавства;
- приймати рішення про обмеження (призупинення, припинення) роботи підприємств, споруд, інших об'єктів, а також будь-якої діяльності, що завдає шкоди навколишньому середовищу чи несе потенційну небезпеку для здоров'я людини.

Іншою важливою відмінністю державного екологічного контролю від ЕА є межі сфери застосування: об'єктами перевірки першого є підприємства й організації, що здійснюють природокористування; екологічному аудиту може бути піддана діяльність будь-якої організації, якщо ця діяльність має відношення до навколишнього середовища. Зокрема, у даний час в економічно розвинутих країнах вводиться практика ЕА діяльності адміністрацій територій, що може бути чинником ризику для навколишнього середовища.

Остання принципова відмінність між цими видами діяльності полягає в тому, що кількість екоаудиторів не обмежується, а визначається рівнем попиту на їхні послуги, у той час як чисельність осіб державного екологічного контролю строго регламентована. У цьому зв'язку ЕА є доповненням до державних інспекторських перевірок.

Витрати на проведення ЕА несуть самі природо користувачі, реалізуючи тим самим визнаний у світовій практиці принцип «забруднювач платить».

У свою чергу екологічний моніторинг являє собою інформаційну систему, у завдання якої входить спостереження за об'єктами навколишнього середовища, процесами і явищами, що відбуваються в ній, оцінка і прогноз її стану. Стосовно ЕА екологічний моніторинг може виступати лише як об'єкт перевірки й інформаційного забезпечення.

Таким чином, ЕА можна розглядати як комплекс уніфікованих дій, що забезпечують систематичний і незалежний аналіз та перевірку діяльності господарських суб'єктів, пов'язаних з впливами на навколишнє середовище і використанням природних ресурсів.

Передбачається застосування ЕА в таких сферах діяльності з охорони навколишнього середовища як забезпечення екологічної безпеки і збереження біологічного розмаїття, державний екологічний контроль, ліцензування видів діяльності, пов'язаних з природокористуванням і охороною навколишнього середовища, екологічна сертифікація та ін.

З позицій розвитку методичних принципів ЕА вимагає уточнення поняття об'єкта ЕА. Під аудитованим об'єктом розуміється:

- проектна і технічна документація, реалізація якої може зчинити несприятливі впливи на здоров'я населення, природні ресурси, навколишнє середовище;
- організації, об'єднання, інші юридичні особи, господарська й інша діяльність яких може впливати на стан навколишнього середовища;
- види діяльності, пов'язані з природокористуванням і забезпеченням екологічної безпеки;
- певні територіальні утворення (міста, адміністративні райони, райони міста) з огляду перевірки й оцінки здійснюваної на їхній території екологічної політики.

Таким чином, ЕА являє собою діяльність екологічних експертів-аудиторів із здійснення незалежних оцінок відповідності чи невідповідності екологічній політиці господарських суб'єктів, відповідної проектної і технічної документації та характеристик стану навколишнього середовища, використання природних ресурсів відповідно до вимог законодавства і нормативів в сфері охорони навколишнього середовища та природокористування, правильності видачі інформації про впливи на навколишнє середовище господарської та іншої діяльності і про стан навколишнього середовища на підприємстві, а також надання послуг, пов'язаних з його підготовкою і проведенням.

Однією з цілей ЕА є попередження можливих негативних впливів та оцінка необхідності проведення коригувальних дій, спрямованих на забезпечення поліпшення характеристик навколишнього середовища і природокористування в конкретних умовах господарської діяльності. При

цьому варто мати на увазі, що ЕА за видами підрозділяється на обов'язковий і ініціативний (добровільний).

Ініціативний ЕА проводиться за рішенням керівництва господарського суб'єкта, на добровільній основі, тобто з ініціативи самих господарських суб'єктів.

У той же час обов'язковий ЕА може проводитися за рішенням суду, арбітражу, правоохоронних, природоохоронних і інших органів, при розробці декларацій безпеки промислових підприємств, а також при здійсненні діяльності, що порушує інтереси екологічної безпеки території. Так, обов'язковий ЕА проводиться:

- при реалізації міжнародних зобов'язань і угод в сфері охорони навколишнього середовища;
- при підготовці і обґрунтуванні інвестиційних проектів і програм, коли це передбачено умовами інвестування:

- за дорученням державних органів, у тому числі для обґрунтування екологічної санації підприємств;

- для врахування екологічного фактора під час приватизації державних і муніципальних підприємств.

У табл. 7.3 показане співвідношення різних інструментів регулювання екологічної політики на етапах господарської діяльності.

Таблиця 7.3 – Природоохоронне регулювання на етапах господарської діяльності

№ етапу господарської діяльності	Зміст етапу господарської діяльності	Вид природоохоронного регулювання
1	Підготовка господарського рішення (розміщення, вибір земельної ділянки, проектування)	ОВНС - державна екологічна експертиза
2	Будівництво об'єкта	Державний екологічний контроль
3	Введення об'єкта в експлуатацію	Державний екологічний контроль, екологічна сертифікація
4	Експлуатація об'єкта	Екологічний моніторинг Екологічний контроль Екологічний аудит
5	Розширення об'єкта без його технічного переозброєння	Екологічний аудит
6	Розширення об'єкта з одночасним технічним переозброєнням	ОВНС - державна екологічна експертиза
7	Реконструкція, технічне переозброєння, консервація чи ліквідація об'єкта	ОВНС - державна екологічна експертиза, екологічний аудит

- при реалізації процедури банкрутства економічних суб'єктів;
- при проведенні обов'язкового екологічного страхування і т.д.

Принципово ЕА може бути застосований при перевірці будь-якої діяльності в сфері охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів. Наприклад, ЕА може бути використаний у системі ОВНС конкретного об'єкта, екологічної експертизи, екологічного контролю, екологічного моніторингу і і інших видів діяльності.

Слід зазначити, що діяльність системи екологічного аудитування реалізується з використанням її основних (керівних) документів. До таких документів відносяться: Типова документація по діяльності регіональної екологічної аудиторської організації; Типове положення про екологічне аудитування; Порядок проведення акредитації й атестації скоаудиторів; Розробка переліку питань, анкет і тестів ЕА території і порядок заповнення аудиторського протоколу; Методичні рекомендації зі стандартного аудиторського висновку у зв'язку з підсумками аудиторської перевірки; Протоколи екологічного аудитування території; Рекомендації зі складання договору на проведення екологічного аудитування та ін.